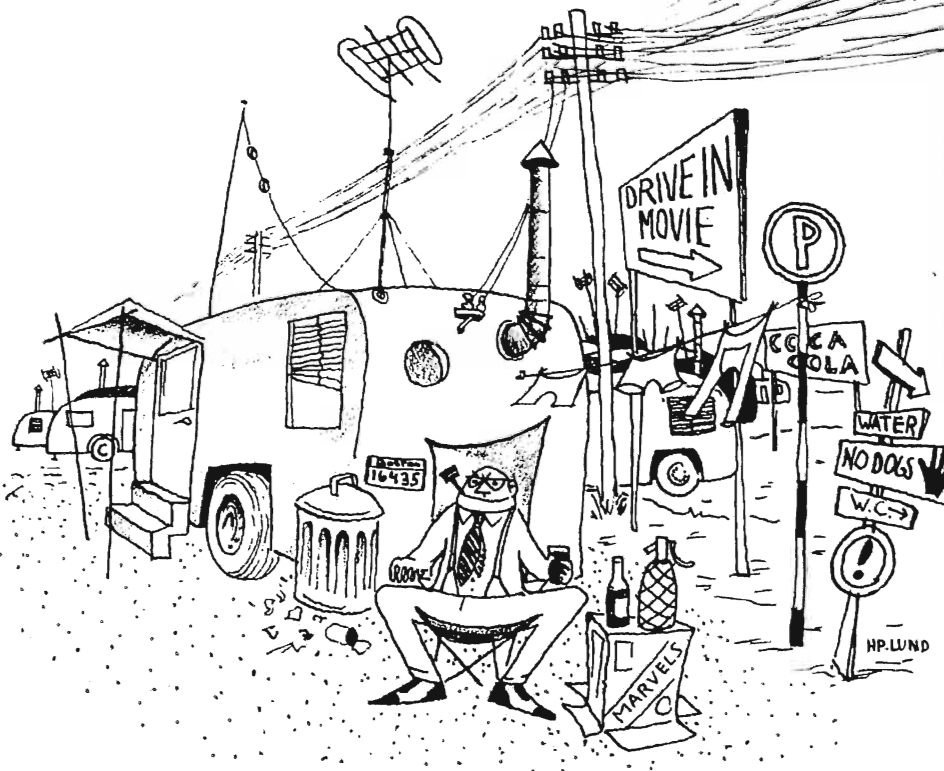

Bilen i framtidens Sverige V

I USA byter man bil till middag och håller sig med Cadillac för att visa att man har god råd berättar fil. lic. Bengt C. Rundblad. Det blir kanske lika här i Sverige, men t. v. nöjer vi oss med den praktiska nyttan, med själva åkandets nöje och med att glädja oss över att

My home is my car — i USA, men kanske otänkbart i vårt klimat. (Ill.: HANS PETER LUND.)

bilen enar familjen

DEBATTEN om bilismen i vårt land har under de senaste åren blivit så fylld med bekymmer och moralisk indignation, att en tillfällig besökare fjärran ifrån knappast skulle förstå, att det var ett fortskaffningsmedel man diskuterade. I stället skulle han troligen mistänka, att de högstämde debattörerna vände sig mot en hemlig last av något slag, en ny form av perverterad njutning, som sakta men säkert förde det svenska folket mot undergången.

Om vi nu försökte orientera denne vår gäst från främmande land, om vad som verkligen håller på att hända i Sverige, så skulle vi berätta för honom om landets industrialisering och demokratisering samt om den ständigt stigande levnadsstandarden. På hans fråga om vad vi menade med ökad levnadsstandard skulle vi kanske bli litet mångordiga och diffusa, men dir. Kugelberg i Arbetsgivareföreningen hjälper oss ett stycke på väg genom att förklara, att en viktig aspekt är »vilka möjligheter en människa har att välja, d.v.s. tillgodose intressen som hon själv anser angelägna» (DN 30/1 1955).

Efter denna föredragning om välståndsutvecklingen kommer vi så till frågan om bilismens »våldsamma expansion». Hur kommer det sig att den ökade levnadsstandarden i så stor utsträckning utnyttjas för bilköp? Det är

det problemet som mer eller mindre direkt skall behandlas i denna artikel. Vilken roll spelar bilismen i det moderna samhället, vad är det för behov som den svarar mot? Vi kan vid behandlingen av detta problem begränsa oss till privatbilismen, eftersom ytterst få även i Sverige tycks ifrågasätta den rena yrkestrafikens berättigande.

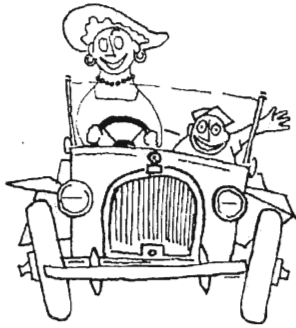
Bättre rekreation

Om vi håller fast vid att en ökad levnadsstandard bl.a. innebär ökade valmöjligheter, är bilen en viktig del av standardlyftningen. För just de ökade valmöjligheterna är det första man kommer att tänka på i samband med bilismen. Bilisten är inte längre beroende av allmänna transportmedel, han kan själv bestämma färdväg och tid för avfärden. Och har han familj är bilen dessutom det billigaste färdssättet. Speciellt i mera isolerade trakter av vårt land innebär bilismens expansion på detta sätt en standardökning av stora mått. Tack vare bilarna börjar förresten skillnaderna mellan stad och landsbygd att suddas ut.

Dessa ökade valmöjligheter får så mycket större betydelse som fritiden ökar mer och mer. Snart har vi kanske femdagarsvecka även i vårt land, och då gäller det att fylla de utökade helgerna med bästa möjliga innehåll. I den

situationen kan bilarna behövas, så att vi kan sprida på oss och inte alla hamnar på samma överfyllda utfärdståg och turistbussar. Flera sociologer har under de senaste åren varit inne på problemet med fritiden. Vad hjälper det oss, säger de, att vi får mer och mer fritid, om vi inte vet vad vi skall göra med den. Om man går ut i en svensk stad en söndag, så finner man att bilisterna tydligen inte har något större problem med sin fritid. Runt gathörnen kränger den ena bilen efter den andra på väg mot söndagens utflyktsmål. Många kanske tycker att detta är ett andefattigt söndagsnöje, men man kan då undra vilka alternativ som bjuds.

De eventuella bristerna består väl främst i att vårt land är så fattigt på trevliga mål för söndagsutflykten. Allting i Sverige finns i städernas centrum, ex. goda restauranger. I Amerika där man inrättat sig efter bilismens behov, har det uppstått otaliga trevliga restauranter ute på landsbygden. Dit far man med familjen för söndagsmiddagen, och på hemvägen provianterar man frukt och färska grönsaker från något av de färggranna stånden längs landsvägen. I Sverige kommer kanske en motsvarande utveckling att medföra en renässans för utvårdshuset, där man kan äta billigt och gott i en trevlig omgivning. De gamla gästgivargårdarna utmed lands-

Husmors shopping-bil.

vågarna spelade en gång denna roll, men i samband med de allmänna kommunikationsmedlens framväxt flyttades de in till städerna. En fortsatt expansion för bilismen kommer förmodligen att tvinga dem att vandra ut på landsbygden igen.

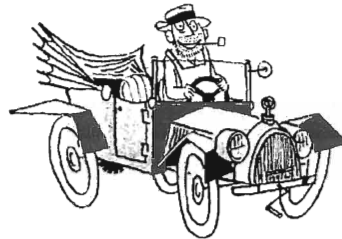
Chans att handla billigare

Den ökade valfriheten är inte begränsad till söndagstripfen, utan den har betydelse även för vardagssysslorna. Tack vare bilen kan vi handla över ett större område och är inte längre begränsade till affärerna i samma kvarter. Vi kommer därvid att söka oss till de större affärsenheterna (om de har ordnat med parkeringsmöjligheter) med deras rikare sortering både i fråga om kvaliteter och priser. En driftig affärsman behöver heller inte längre hyra en dyrbar lokal i centrum för att få kunder. Kan han bara pressa priserna, så sprider sig snart ryktet om affären även om den ligger utanför den egentliga staden, och tack vare bilarna kan kunderna komma dit billigt och snabbt. Till dessa fördelar kommer att man med bilens hjälp kan handla större kvantiteter för varje gång och därigenom göra inköpen mera rationella (om man nu har ett ordentligt tilltaget kylskåp, ännu så länge en ovanlig lyx i svenska hem). Om vi lägger hop verkningarna av bilismen på handels distributionsformer, så står det klart, att det är först sedan bilismen slagit igenom på allvar i vårt land, som det verkligen kommer att ske något på detta område.

En av de mest förkättrade varelserna i folkhemmet just nu är hemmafrun. Hennes problem och efterblivenhet diskuteras så gott som dagligen av hennes yrkesarbetande medsystrar i dagspressen. Och det är naturligtvis riktigt att en hemmafru i Sverige, där man i städerna knappast talar till sin granne, blir mycket isolerad, speciellt medan barnen är små. För dessa hemmafruar kan bilen innebära en revolution, den ger dem en möjlighet att ignorera buss- och tunnelbanekonstruktörers ovilja mot barnvagnar, de kan stoppa barnen i baksätet och hälsa på den goda vännen eller göra sina inköp i nästan vilket väder som helst. Det är troligen inte så

många kvinnor i vårt land som har körkort än, och bilen betraktas i rätt stor utsträckning som en »mannens leksak». Men kommer utvecklingen att gå i samma spår som i Amerika, så kommer vi att få allt flera kvinnliga bilförare. Det blir troligen också mer och mer vanligt med två bilar i de familjer, där mannen använder den ena bilen i sitt arbete, och hustrun tack vare den andra inte blir isolerad ute i sovstaden eller villasamhället. En annan funktionsfördelning mellan bilarna i dessa familjer kan bli den, att man har en bil för vardagsbruk och en för mera högtidliga tillfällen ungefär som man förr skilde på arbetskläder och gåbortskostym. Konsekvensen blir också att man åker hem för att byta både bil och kläder, innan man går bort på middag.

Bilens stora betydelse även för kvinnan ger oss en ledtråd till vad som skulle kunna kallas bilens familjesammanhållande effekt. Det verkar som om familjerna skulle hålla ihop på ett alldeles speciellt sätt för att kunna köpa en bil. Även efter bilköpet kan man se hur bilen bidrar till sammanhållningen. Det

Till och från jobbet-bilen.

blir på ett helt annat sätt naturligt för hela familjen att göra utflykter tillsammans. Även vuxna barn får ett intresse av att följa med resten av familjen. Och semesterresan blir ett familjeföretag, som sysselsätter alla familjemedlemmarna en lång tid före själva resan. Lämplig färdväg skall bestämmas, kartor och resehandböcker studeras, och så skall bilen och all annan utrustning göras i ordning. — På resan kan de äldre barnen hjälpa till som avbytare vid ratten eller som kartläsare. Bilsemesteren blir något helt annat än att följa med Pappa och Mamma på en buss- eller tågresa.

Det rullande vardagsrummet

När man väl är ute på vägen, vare sig det är fråga om en kort utflykt eller en långresa, så är det som om man satt vardagsrummet på hjul. Diskussionen från matbordet fortsätter, man lyssnar på sportreferatet i radio, sjunger och spelar kanske något spel i baksätet. Man tvingas av situationen att hålla ihop och utveckla sätt att umgås som en hel familj. Det är fråga om inte detta med »vardagsrummet på hjul» är en av de viktigaste förklaringarna till bi-

lismens expansion i vårt land. Vi svenskar bor förfärligt trångt jämfört med andra folk med motsvarande levnadsstandard och inte verkar det som om vi skulle få det mycket bättre under de närmaste decennierna. Egnahemsbygandet bromsas hårt av stadsmakterna, och i våra hyreshus bygges mest smålägenheter. Men får vi inte bo som vi vill, så skaffar vi en bil och kommer på det sättet bort från en del av trångboddheten. Och den omsorg vi kanske skulle ägnat en egen villa, slösar vi nu i stället på vår bil. Detta att bilen kan verka som ett substitut för en bättre bostad är inte så orimligt. En amerikansk tidskrift intervjuade för några år sedan några negrer om deras innehav av lyxiga bilar. Negrerna svarade, att de på grund av segregationen inte kunde få ordentliga bostäder trots att de hade råd till det. I stället hade de skaffat sig dyrbara bilar, och i dessa »vardagsrum på hjul» kunde de åka och även parkera inom stadsdelar, som var oåtkomliga för dem som bostadsområden.

Yrkesarbetare i busvagnar

I utkanterna av amerikanska städer är det vanligt med s.k. »trailer parks», d.v.s. kolonier av busvagnar. Man tror kanske först att detta är någon form av slum el. dyl. men det behöver det inte vara. Det kan nämligen hända, att det i dessa busvagnar bor högt betalda yrkesarbetare, företrädesvis inom byggnadsbranschen, som ofta tvingas byta arbetsplats. Genom att bo i en modernt utrustad busvagn, som inte står en vanlig lägenhet efter i komfort, så kan mannen ta det bästa arbete som står att få inom ett mycket stort område och fortfarande bo tillsammans med familjen. Och därigenom uppnås också högsta möjliga effektivitet i användningen av dessa yrkesarbetare.

Detta är kanske ett extremt exempel på hur bilismen bidrar till att öka rörligheten på arbetsmarknaden. I vårt land kommer troligen inte busvagnarna att slå igenom; vårt klimat är för strängt och vi svenskar ännu för ofasta för ett sådant nomadiserande liv. Men i övrigt bidrar utan tvivel bilismen även här till en ökad rörlighet på arbetsmarknaden och ett bättre utnyttjande av arbetskraften. Detta är inte oviktigt i dagens Sverige, där vi har

Gå borts-bilen.

brist på arbetskraft inom många industrier, och bostadsbristen gör det svårt att flytta arbetare från ett område till ett annat. Det är kanske speciellt på landsbygden, som vi åtminstone under vissa tider av året har vissa arbetskraftsreserver, och dessa kan tack vare bilarna lättare komma in till tätorterna och industrierna. Restiden blir därigenom inte så lång och att arbeta på annan ort verkar därigenom inte så avskräckande.

Lyxåk och social prestige

Det föregående kan sägas ha visat, hur den expanderande bilismen redan påverkat och kommer att påverka oss och vårt sätt att leva i en rad yttre avseenden. Ämnet är dock knappast uttömt med detta. Bilen har också ett symboliskt värde helt vid sidan av alla de tjänster den gör oss som transportmedel. I sin mest utpräglade form finner vi detta i USA, där varje skolgrabb vet, att man inte köper en Cadillac enbart för att man åker bättre i den. Cadillacen symboliserar också att ägaren varit en framgångsrik man, som har råd att hålla sig med ett lyxåk. En av cheferna vid General Motors sade för en tid sedan att det inte finns någon marknad för en småbil i Amerika. Och varför? Jo, sade han, varje bilägare vill att hans granne skall veta, att han är framgångsrik och därför köper han större och större bilar. Vad som hänt i Amerika kan även hända här!

Vår första reaktion på detta är kanske att det är ett utslag av amerikansk materialism och barnslig förtjusning i »bigness». Men går inte detta med Cadillacen djupare än så? Har det inte att göra med att gamla klassbarriärer brutits ned och att nya hierarkiska system håller på att uppstå? En sådan process pågår i USA och i mindre omfattning även i Sverige. Nya grupper håller på att arbeta sig uppför samhällsstegen, och symbolerna för framgången finner de i vad den amerikanska ekonomen och sociologen Veblen kallat »iögonfallande konsumtion». Sverige har inte kommit längre än till de två klasserna att ha och inte ha bil, men vi är ju också bara i början av bilismens expansion (ungefär lika långt som USA var 1919).

Den som tycker att detta är dystra framtidsutsikter kan försöka hitta på ett annat symbolsystem för de prestige-klasser, som trots allt finns och alltid kommer att finnas. I Ryssland har man i brist på varor för iögonfallande konsumtion löst problemet genom att pryda produktionshjältarna med medaljer och välklingande titlar.

Utvärldshuset som en gång flydde från landsbygden får flytta tillbaka dit igen för söndagsbilisternas skull.

Gör bilen oss flitigare?

I samband med behandlingen av bilen som prestigesymbol kan man inte undgå att komma in på frågan om vilken produktionshöjande effekt det kan ha, att det finns möjligheter för de flesta att genom arbete och sparande köpa en bil. Den engelska tidskriften Economist har varit inne på detta problem och bl.a. framkastat den tanken, att vi här skulle ha en av nycklarna till den amerikanske arbetarens höga produktivitet jämförd med ex. den engelske arbetarens. Det »lönar sig» mer att arbeta för amerikanen, han får mera för pengarna. Det egna hemmet, bilen, TV-apparaten ligger inom räckhåll för den som är villig att arbeta och att arbeta hårt. Economists synpunkter kanske kan ge även oss i Sverige en tankeställare.

Det är många konsekvenser av bilismen, som man kan ställa sig kritisk till och diskutera, om de verkligen är önskvärda för Sveriges del. Men om man kritiserar, bör man vara medveten om att denna bilismens expansion sker i en tid, då alla är inriktade på materiell standardförbättring. Och när denna standardökning bromsas på vissa områden, ex. i fråga om bostäder, så kommer folk att köpa bilar i stället. Ges det inga alternativ kommer denna utveckling att fortsätta, vare sig vi kritiserar konsekvenserna eller ej. De problem som härigenom uppkommer i samband med bebyggelseplaneringen och trafiken kan bara lösas, om vi har klart för oss vad som sker. Vi kan inte sticka huvudet i busken och tro att bilismen bara är en modenyck.

BENGT G. RUNDBLAD